

ЕТНОМАРКЕРИ В КОМУНИКАТИВНИТЕ ПРОСТРАНСТВА НА БЪЛГАРИТЕ ГРАДИНАРИ В СЛОВАКИЯ С ИДЕЯ ЗА СВЯТОСТ *

Снежана Йовева

Институт за български език – БАН

Българската диаспора в Словакия е една обособена, самостоятелно „живееща” общност в „тялото” на приелия я социум. Вписана в етнокултурното пространство, тя борави със свои модели на комуникация, в които ясно се открояват етномаркерите – **българин** (с производни **българско**, **България**), **градина**, **земя**, **работа**, **улица**, **квартал**, **градинарски тефтер**, **икона**. Всеки от тези етнокодове по различен начин е натоварен със сакралност. Те изграждат по свой уникален начин етнопрофила на българската диаспора в Словакия.

Етнонимът **българин** влиза в активна употреба в словашкото езиково-комуникативно поле чрез някои характерни словашки пословици, фразеологизми, коментари:

„Българите градинари и до днес ги хвалят, че те единствени съ работни за първо ..., за фторо – те съ научили дъ произвеждат словаците. Българите съ най-добрите градинари и за туй съ тачени тука.” „Тука казват така, то като поговорка йе станало: “Robì ako búlhar!” “Mož muž chodil k Bulharke kupovat’ zeleniny.”

Рекламирането на българското (има се предвид и зеленчуковата продукция, произведена по български рецепти) като уникална универсалия е безспорен факт не само в тези примери, защото от етнонима **българи** произлиза и името на улица в Братислава – **Búlharská**. Днес на тази улица живеят много малко от българите градинари. Съществува обаче и друга улица, която ориентира към българското градинарство в Братислава – **Záhradnícka**, където някога са били големите и плодородни градини на българите.

За контролиране на приходите и разходите в градинарската компания е бил въведен **градинарският тефтер**.

„Всякъ вьечер така ф тефтърчету пише съ. Имъмье си ина българска кръчмичка и там съ събирамье ... и там секи кату на изповед ... И после си пийнем така.” Т.е. „Библията” на българите градинари е тефтерът, пазен и сътворяван постепенно от самите тях. Пространството, в което се провеждат най-често „изповедите” е кръчмата. Известно е, че атмосферата в нея предразполага към комуникативно навлизане в параметрите на междуобщностния живот, към самоидентификация. Като се има предвид, че кръчмата, наред с пазара, е едно от етномаркиращите пространства, тя се превръща в институционализирана територия за българите в Братислава.

Иконата е етномаркерът, който намира най-важно място в домовете на българите градинари. Най-често те си „поръчват” по свои роднини да им изпратят икона на св. Иван Рилски (покровителят на българския народностен дух). Това е стремеж за запазване на българската православна духовна същност в условията на католическото религиозно обкръжение.

Българите демонстрират привързаност и интимност в отношението си към земята. То се изразява в непрестанния акт на свещенодействие – нейното обработване. Резултатите от тази дейност се схващат като предпоставка и условие за оцеляване в чуждата етносреда: „... Е тия zeleniny (зеленчуци – бел. зап.) ако не бяхъ, ний сички одавна да зме съ върнали в България ...” Когато в ранна пролет за първи път градинарите излизат по пазарите, те винаги осъществяват едно действие, което носи сакрална семантика и натоварва със свещеност продукцията – четат молитва за берекет и успех в търговията.

Етномаркерите на градинарите в Словакия са интересен феномен, който би могъл да се разчете чрез различни перспективи и модели на хуманитарното познание. В тях е закодирана сакралната същност на етничната българска идентичност, което е помогнало за съхраняването на българите в Словакия като самостоятелна, етнодиференцирана общност.

** Всички теренни записи, както и пълните данни на информаторите, цитирани в текста, са в личния архив на автора. Те са малка част от материалите, събрани по време на етноложко-лингвистичната експедиция в Братислава, осъществена през м. май 1998 г. с колежата Светлана Антова. Този проект бе осъществен под научното ръководство на ст.н.с. д-р Владимир Пенчев от Института за фолклор при БАН и финансовата подкрепа на фондация „Отворено общество”, фондация „Славяни”, Международния център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия и Агенцията за българите в чужбина към Министерския съвет.*

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Манев, Т. История на българското градинарство. Юбилеен сборник 1928-1938. С., 1938.
2. Пенчев, В. Кръчмата като терен. В: сп. Български фолклор, кн. 1-2, 1997, 111-117.
3. Шалаверова, М. По света за късче хляб. В. Търново, 1958.
4. Búlhari na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. In: Slovenská krajna, 1-2, 1931, № 26.
5. Petraš, M., Beresecká, O. Migrácia búlharských zeleninárov do zahraničia a ich usadzovanie sa na Slovensku. In: Agrikúltura, 22, 1989, 71-144.